

TARMIŠKUMAS KAIP IŠMATUOJAMAS DYDIS

Danguolė Mikulėnienė

Geolingvistikos centras
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5,
LT-10308 Vilnius, Lietuva
danguole.mikuleniene@lki.lt

1. Įvadas. Lietuvių dialektologijoje iki pat XX a. pabaigos vyravo deskriptyvioji kryptis. Tiek monografiniai tarmių aprašai, tiek ir visos trys lietuvių tarmių klasifikacijos – XIX a. pabaigos Antano Baranausko, XX a. pirmosios pusės Antano Salio ir dabartinė, sukurta XX a. septintajame dešimtmetyje, Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio – paremti kokybiniu (pa)tarmių vertinimu, t. y. (pa)tarmės suskirstytos ir aprašytos pagal tyrėjų išskirtus tarminius požymius. Klasifikacijų autoriams pasirinkus nevienodus skiriamuosius tarminius požymius, gautos nevienodos klasifikacijos (plačiau žr. Mikulėnienė, Čepaitienė et al. 2019). Dialektometrijos metodais atlikta kokybinių lietuvių tarmių požymių analizė parodė, kad galima ne tik objektyviai ir tiksliai įvertinti (pa)tarmes ir jų kaitą stiprumo ar pereigiškumo požiūriu, bet ir išmatuoti konkrečios vietovės (ar tam tikro regiono) gyventojų tarmiškumą (plačiau žr. Čepaitienė 2018 ir ten nurod. lit.; taip pat žr. 5 skirsnyje nurod. lit.).

Šiuo metu tyrėjai susiduria su optimalaus ir patikimo kiekybinio metodo, leidžiančio įvertinti vietos tarmiškumą esant palyginti nedideliame pateikėjų skaičiui ir gana ribotai tiriamosios medžiagos imčiai, paieškomis. Kol Lietuvių kalbos institute dar tik kuriamas *Lietuvių kalbos tarmynas*¹, trumpalaikiais ir nedidelės apimties projektais galima gana greitai pastebėti, išskirti ir fiksuoti vietinių kalbos variantų kaitą. Šio pobūdžio tyrimams galima pritaikyti straipsnio autorės pasiūlytą metodiką, sukurtą japonų kalbininko Fumio Inoue pasiūlytų kiekybinių kalbos kaitos įverčių pagrindu (plačiau žr. 5 skirsnį).

Taigi šio straipsnio tikslas – plačiau aptarti vietinio kalbos varianto tarmiškumą kaip išmatuojamą dydį.

Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: 1) aptarti pagrindines su tarmiškumu susijusias tradicinės (deskriptyviosios) ir multimodaliosios dialektologijos sąvokas ir sampratas; 2) atlikti jų

¹ 2020–2021 m. vykdomą projektą „Lietuvos vietinių kalbos variantų duomenyno modelio sukūrimas“ (Nr. K-10/2020/SK-5; projekto vadovė dr. Agnė Čepaitienė) finansuoja Valstybinė lietuvių kalbos komisija Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos lėšomis.

gretinamąją analizę; 3) apibūdinti vietinio kalbos varianto tarmiškumą kaip reiškinių; 4) atskleisti vieną iš tarmiškumo (į)vertinimo galimybių.

Straipsnyje remiamasi aprašomosios analizės ir tarmiškumo įverčių patikros metodais.

2. Tradicinės (pa)tarmės samprata. Tradicinėje dialektologijoje svarbiausias vienetas yra tarmė. Kalbiniuose žemėlapiuose paprastai ji vaizduojama kaip izoglosių pluoštais apribota teritorija. Todėl iki šiol (pa)tarmė suvokiama kaip tam tikrame plote paplitęs kalbinis variantas, turintis sąlygiškas, t. y. kalbininkų nustatytas, ribas ir atpažįstamas pagal tam tikrus skiriamuosius ir būdinguosius tarminius požymius (plačiau žr. Mikulėnienė 2019, 52–53). Atsižvelgiant į smulkesnius tarminius skirtumus, tradicinė tarmė gali būti skaidoma į smulkesnius vienetus – patarmes, šnektas, pašnektas (plačiau apie šiuos terminus žr. Kardelis, Stakutytė 2015, 17).

Suvokiant tarmę kaip uždara kalbinę mikrosistemą, ją patogu aprašyti monografiškai. Taip atsirado pirmieji tarmių aprašai, savo struktūra labai panašūs į tradicines gramatikas. Bene pirmasis toks – Karlo Brugmanno Garliavos šnektos aprašas (*Litauische* 1882, 277tt, plačiau žr. Mikulėnienė 2018, 163–165). Monografinės krypties laikytasi maždaug iki XX a. vidurio (*Lietuvių* 1933, *Pagramančio* 1939) ir vėliau.

XX a. antrojoje pusėje Lietuvoje susiformavus fonologinei dialektologijos mokyklai, didžiausias dėmesys buvo skirtas tarmių fonetikai ir fonologijai, o dar tiksliau – vokalizmui ir prozodijai (Atkočaitytė 2002, Bacevičiūtė 2004, Leskauskaitė 2004 ir kt.). Kadangi į tarmės vokalizmą žiūrėta kaip į sisteminių ir uždara reiškinių, šios mokyklos atstovams buvo svarbu atsiriboti nuo įvairių periferinių ar atsiktinių pavienių atvejų. Todėl dažniausiai buvo pasirenkama tirti ne tarmės pakraščius, o patį centrą (apie periferinių tarmių sampratą plačiau žr. Mikulėnienė 2018₁: 135tt).

Taigi iki pat XX a. pabaigos Lietuvoje vyravo nuomonė, kad geriausias informantas yra tas, kuris beveik 100 proc. geba realizuoti tarmės sistemą. Kitaip tariant, nuosekliai ir sąžiningai laikytasi NORM (angl. *non-mobile older rural male*) kriterijaus (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, 32 ir ten nurod. lit.).

XXI a. pradžioje Lietuvoje pagreitį įgijusi multimodalioji dialektologijos kryptis apima ne tik tradicines (pa)tarmes, bet ir naujai besiformuojančius tarminius darinius – geolektą, regiolektą ar regioninį standartą.

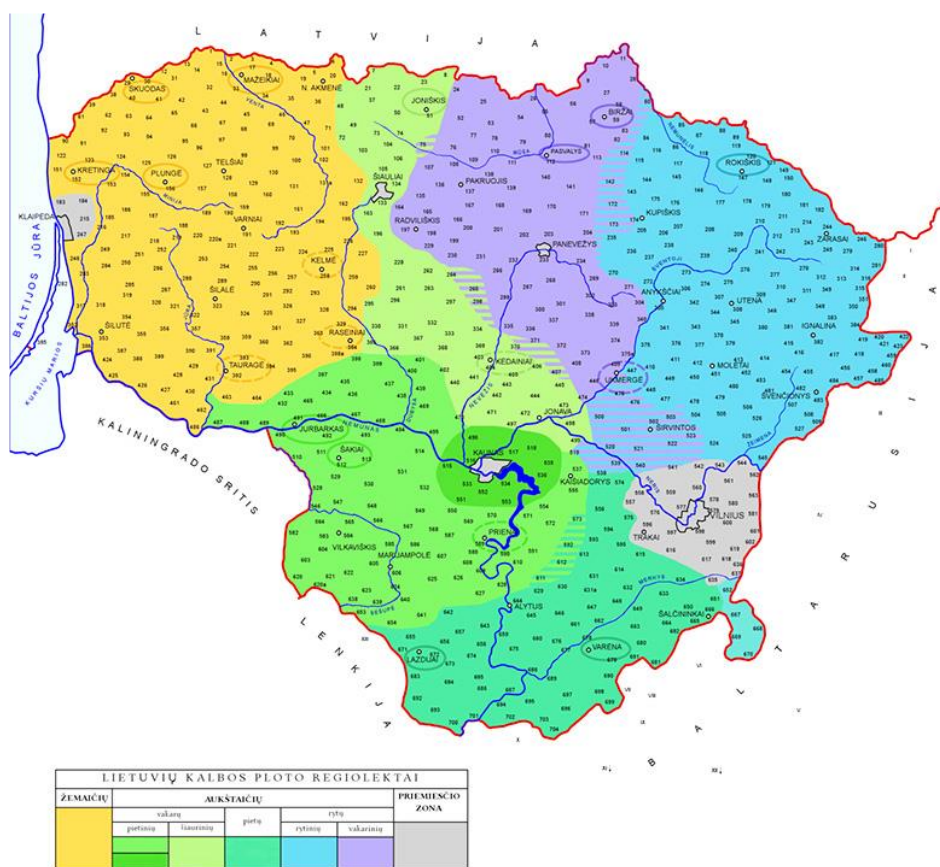
3. Naujųjų tarmiškųjų darinių samprata. Visuotinai pripažįstama, kad tradiciniai tarminiai kalbų variantai yra veikiami tiek kaimyninių, tiek ir standartinių kalbų atmainų, todėl

nuolatos kinta. Taigi kalbininkams svarbu fiksuoti vietinių kalbinių variantų kaitos reiškinius, leidžiančius vertinti ir prognozuoti pasirinkto kalbos varianto ateitį.

Vietinių gyventojų kaita, ypač jų mobilumas, smarkiai suintensyvėjęs dėl darbo, mokyklos, medicinos įstaigų nutolimo nuo gyvenamosios vietos, veikia vietos kalbą. Vykstantys horizontaliosios konvergencijos procesai lemia vietinių tarminių (ar tarmiškųjų) darinių stambėjimą. Paskiruose Lietuvos regionuose formuojasi regioniniai dariniai – *regiolektai*. Jų formavimasi ženklina ne tik tam tikri, vietinėje šnekamojoje kalboje stabiliai išsilaikantys tarmiškumo požymiai, bet ir jų atspindžiai vietinėje (ir ne tik) komunikacijoje (radijo ir televizijos laidose, internete ir kitur). Nemažai regiolektinių apraiškų randama vietinių rašytojų ir poetų kūryboje.

Rašytinės tarmiškosios komunikacijos atsiradimas gali būti susijęs ir su tam tikrais kalbos (ypač tarmiškosios rašybos) norminimo procesais, pavyzdžiui, šiandien jau galima kalbėti net apie beprasidedantį žemaičių *regioninio kalbos standarto* formavimasi (plačiau žr. Pabrėža 2017).

Šiuo metu Lietuvoje skiriamos bent šešios regiolektinės zonos, žr. 1 pav.

1 pav. Lietuvių kalbos regioniniai dialektai (regiolektai) XXI a. pradžioje (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014)

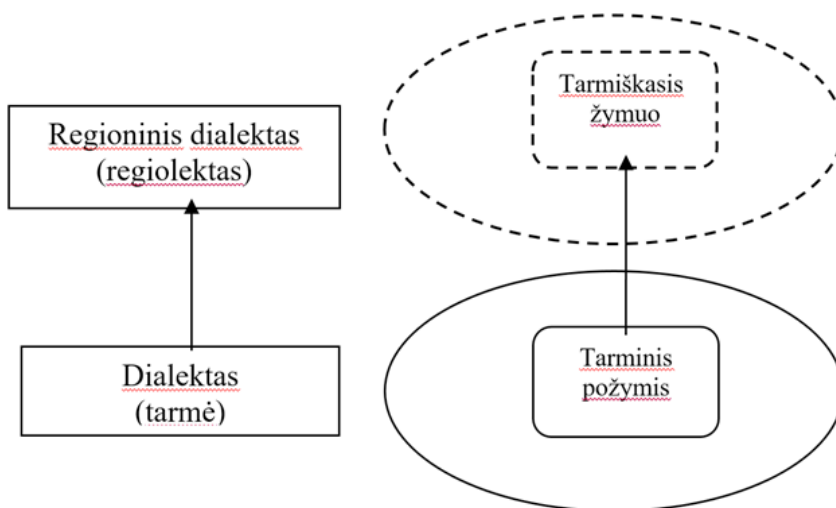
Tai: 1) žemaičių regiolektas, apimantis visą žemaičių plotą (traukos centras – Telšiai); 2) pietinis vakarų aukštaičių regioletas vakarų aukštaičių kauniškių teritorijoje (traukos centras – Marijampolė); 3) šiaurinis vakarų aukštaičių regiolektas vakarų aukštaičių šiauliškių plote (traukos centras – Šiauliai); 4) vakarinis rytų aukštaičių regiolektas, besiformuojantis panevėžiškių ir širvintiškių tarmių pagrindu (traukos centras – Panevėžys); 5) rytinis rytų aukštaičių regiolektas, apimantis uteniškių, anykštėnų ir kupiškėnų teritorijas (traukos centras – Utena); 6) pietų aukštaičių regioletas, apimantis pietų aukštaičių teritoriją (traukos centras – Alytus), plačiau žr. (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014₁, 257–262). Ne visi išskirtieji regiolektai yra vienodo stiprumo: silpniausiu, t. y. pereiginiu, laikytinas šiaurinis vakarų aukštaičių regiolektas. Tai bus nulėmusi ne tik kaimynystė su žemaičiais, bet ir ekonominės, istorinės bei įvairios sociokultūrinės priežastys.

Visose regiolektinėse zonose nesunku išskirti mažesnes zonas, kur vietinių gyventojų kalboje geriausiai išlaikomos tradicinių (pa)tarmių ypatybės. Tai *geolektai*. Pabrėžtina, kad nuo tradicinės (pa)tarmės jie skiriasi ne tik „išsityrusiomis“ tarminių teritorijų ribomis, bet ir vietinio kalbos varianto raiškos įvairove, sąlygota ne tik horizontaliosios, bet ir vertikaliosios konvergencijos reiškinių (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014₁, 257tt). O susidūrus su vietiniais kalbos variantais, tampa svarbus ir jų vertinimas tarmiškumo požiūriu.

4. Tarmiškumo samprata. Natūralu, kad naujuosiuose tarminiuose dariniuose – geolektuose ir regiolektuose – užfiksuojamų tarminių elementų kiekis yra labai nevienodas. Vietiniai gyventojai skiriasi ne tik amžiumi, lytimi, bet ir išsilavinimu bei savo sociokultūrinėmis bei kalbinėmis nuostatomis. Todėl pastebėtina, kad ne visi vienoje vietovėje gyvenantys asmenys kalbės vienodai – skirsis jų kalbos tarmiškumo laipsnis. Neretai tarminio požymio realizacija įvairuoja net vieno ir to paties informanto kalboje, t. y. kartais pateikėjas pasako tarminę formą, o kartais – netarminę. Todėl vis dažniau kalbininkai užsimena apie nevienodą tarmiškumo laipsnį. Tai pasakytina ne tik apie pateikėją, bet ir visą vietinį kalbos variantą.

Akivaizdu, kad *tarmiškumas* ne visada suprantamas vienodai. Tradicinės dialektologijos darbuose jis apibūdinamas kaip tarminių požymių visuma, o multimodaliosios dialektologijos požiūriu tarmiškumas tampa tik tam tikra tų požymių realizacijos išraiška. Pastebėta, kad tai, kas tradicinės (pa)tarmės sistemoje buvo stabilu ir (beveik) nekintama, naujuosiuose tarminiuose dariniuose gali būti ir (ar beveik) nefiksuojama.

Dažniausiai taip nutinka su ryškiaisiais, t. y. skiriamaisiais ir būdingaisiais tarminiais požymiais, kuriuos vietinio varianto vartotojai nesunkiai atpažįsta ir iš savosios kalbos lengvai „ištrina“. Taigi naujojo tarminio (tarmiškojo) darinio atveju vieno pateikėjo kalboje besikartojantis ryškusis požymis gali būti visiškai neišgirstas iš kito informanto lūpų. Suprantama, tokiu atveju tarminis požymis jau neatlieka savo skiriamosios funkcijos, todėl negali būti laikomas požymiu. Naujajame tarminiame darinyje jis atlieka tik tarmiškojo (tarmiškumo) žymens funkcijas, žr. 2 pav.

2 pav. *Tarmiškumo bruožų kaita* (Mikulėnienė 2019: 61)

Kitaip tariant, automatiškai tarminio požymio samprata negali būti perkeliama į regiolektinį tarmiškumo lygmenį (Mikulėnienė 2019, 59). Mat naujuosiuose tarminiuose (ar tarmiškuosiuose) vietiniuose dariniuose geriausiai išlaikyti ne patys ryškiausi, o blankieji tarmių bruožai, kurie ne visada gelbsti norint identifikuoti tarminį kalbos pagrindą: daugelis jų (pavyzdžiui, kirčiuotų trumpųjų balsių ilginimas, nekirčiuotų *ie* ir *uo* vienbalsinimas ar kirčio atitraukimas) gali būti siejami ne su vienu tarminiu pagrindu.

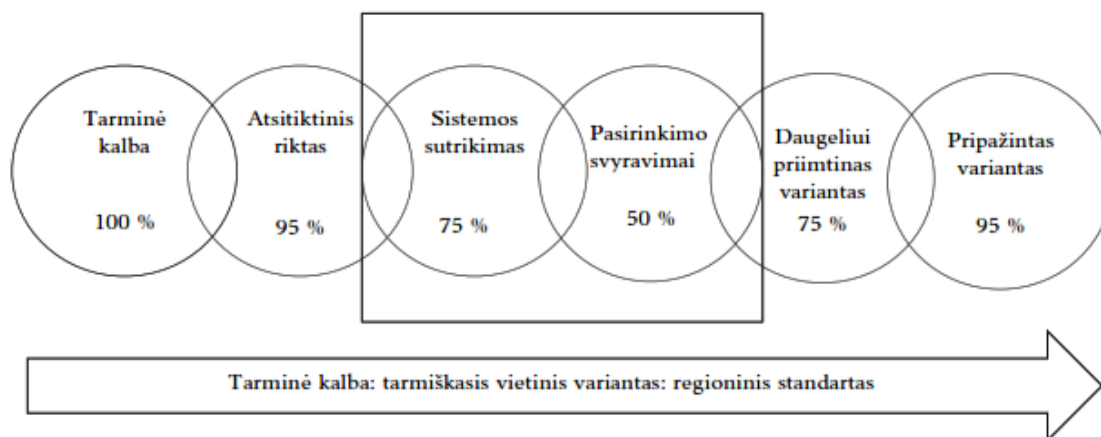
Taigi šiuo atveju, net jei būtų orientuojamasi į tarmių bruožų visumą, kokybinė tarmiškumo analizė be kiekybinių įverčių nebus visavertė ir patikima.

5. Tarmiškumo įvertis. Tiek paskiro informanto, tiek ir vietovės gyventojų kalbos tarmiškumas gali būti išmatuojamas. Kol kas šiam reiškiniui Lietuvoje bandomos taikyti įvairios kompiuterinės *Gabmap* technologijos (Čepaitienė 2016, 2018; Mikulėnienė, Čepaitienė et al.

2019); Čepaitienė 2016, 143–174; 2018; 2018₁, 44–75; Aliūkaitė et al. 2018; Čepaitienė 2019, 39–74; Mikulėnienė et al. 2019; Čepaitienė, Bakšienė 2020, 144–180; Vyniautaitė 2020, 1–19).

Tam tikrais atvejais galima remtis ir japonų kalbininko Inoue dar prieš beveik dešimtį metų pasiūlytu metodu (Inoue 2012). Šis kalbininkas skyrė ir procentiškai įvertino net kelis tarminio (tarmiškojo) kalbėjimo kaitos etapus. Tai: 1) atsitiktinės klaidos ar apsirikimo (angl. *slip of tongue*) etapas, kai lieka 95 proc. tarmiškumo (kalbėtojas kalba tarmiškai, netarminės (bendrinės) kalbos elementų beveik nevartoja ar vartoja labai retai); 2) sistemos sutrikimo (angl. *misuse or disorder*) etapas, kurį parodo maždaug 75 proc. tarmiškumo (t. y. kai netarminės kalbos atvejai gerokai dažnesni ir sudaro beveik ketvirtadalį visų teoriškai galimų tarminių atvejų); 3) pasirinkimo svyravimo (angl. *fluctuation*) etapas, atliepiamas maždaug 50 proc. tarmiškumo (kai pagrečiui vartojami tarminiai ir netarminiai atvejai); 4) perėjimas prie daugeliui priimtino ir beveik visuotinai vartojamo (ne)tarmiškojo varianto (angl. *common use*), kai vartotojo kalboje lieka maždaug 25 proc. tarmiškumo; 5) standartizuotos (ar standartinės) kalbos vartosenos (angl. *correct usage*) etapas, kai telikę vos 5 proc. tarmiškumo.

Taigi remiantis Inoue, vietinio tarminio varianto kaita galėtų būti įsivaizduojama kaip nuosekli perėjimo iš vieno etapo į kitą tąsa, žr. 3 pav.

3 pav. Vietinių tarminių variantų kaita

Inoue nuomone, jeigu vietinėje kalboje išlaikoma mažiau nei 75 proc. tarminių ypatybių, tai jau rodo perėjimo į kitą tarmiškumo lygmenį pradžią (Inoue 2012, 121).

6. Tarmiškumo įverčių patikra. Kiekvienu atveju 100 proc. tarmiškumą galima įvertinti vienetu ir taip apskaičiuoti kiekvieno tiriamo pateikėjo tarmiškumo indeksą. 100–

75 proc. (tarmiškumo indeksas 1,0–0,75) rodo išlaikytą tradicinį tarminį vietinį variantą. Mažesnis, 75–50 proc. (0,75–0,5 tarmiškumo indeksą) tesiekiantis tarmiškumas galimai signalizuoja jau ne apie tarminę, o tik apie tarmiškąją kalbą. Inoue nuomone, nuo 75 iki 50 proc. įvertintas pateikėjų tarmiškumas rodo intensyviuos ir greitus vietinės kalbos kaitos procesus (Inoue 2012, 121).

Pastebėtina, kad vietovės informantų kalbos tarmiškumas negali būti vertinamas vien tik kaip pastebėtų tarminių atvejų vidurkis. Visais atvejais būtina nustatyti minimalaus ir maksimalaus tarmiškumo ribas. Pavyzdžiui, X vietovėje apklausus 23 (A, B, C, D, F...) pateikėjus, iš garso įrašų išrenkami visi teoriškai galimi (100 proc.) tarminiai atvejai, kurių dalis pateikėjų kalboje liko nerealizuota. Apskaičiuojami jų tarmiškumo indeksai (žr. lentelę).

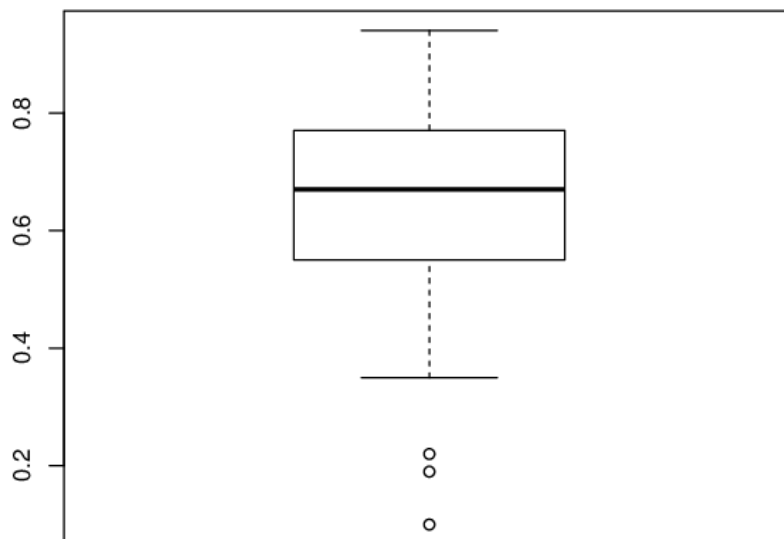
1 lentelė. X vietovės pateikėjų tarmiškumo indeksas

A	0,65	E	0,68	J	0,74	N	0,81	S	0,69
B	0,94	F	0,35	K	0,19	O	0,69	T	0,57
C	0,87	G	0,10	L	0,55	P	0,47	U	0,60
D	0,57	I	0,90	M	0,74	R	0,22	V	0,77
								Z	0,66

Kaip matyti iš lentelės, tarmiškiausiai kalba B pateikėjas, savo kalboje realizavęs net 94 proc. visų galimų tarminių atvejų (indeksas 0,94), o mažiausiai tarmiškumo nustatyta G pateikėjo kalboje – tik 10 proc. (tarmiškumo indeksas 0,10). Taigi tikėtinas X vietovės tarmiškumo indeksas – nuo 0,10 iki 0,94. Kuo didesnis skirtumas nustatomas tarp minimalaus ir maksimalaus tarmiškumo, tuo didesnę konvergenciją vietinis kalbos variantas yra patyręs. Kuo tarmiškumo indeksas didesnis, tuo daugiau tarmiškumo (ir tradicinės tarmės) slypi kiekviename tiriamame vietiniame kalbos variante.

Vietovei apibendrintą tarmiškumo įvertį patogiu iliustruoti stačiakampėje diagramoje (žr. 4 pav.)².

² Stačiakampė diagrama tinkama vizualiai parodyti skaitinių duomenų pasiskirstymą ir nuokrypį. Joje pateikiami duomenų kvartiliniai (arba procentiniai) ir vidurkiniai; stora juoda linija pažymėta mediana (plačiau žr. Lapinskas 2010, 2-1–2-5). Imties kvartiliu laikomas toks elementas, už kurį ketvirtadalis (ar trys ketvirtadaliai) elementų yra mažesni: pirmuoju atveju parodomas minimumas, antruoju – maksimumas. Diagramoje rodoma duomenų rinkinio penkių skaičių suvestinė: įskaitant mažiausią reikšmę, pirmąjį (apatinį) kvartilį, medianą, trečiąjį (viršutinį) kvartilį ir didžiausią reikšmę, taip pat – rutuliukais pažymėtas „nenormaliai daug“ nuo medianos nutolusias išskirtis (plačiau žr. Lapinskas 2010, 2-5; <http://web.vu.lt/mif/a.reklaite/files/2013/02/2010.01-Pats-trumpiausias-su-R.pdf>).

4 pav. *X* vietovės tarmiškumo įvertis³

Joje matyti ne tik minimali ir maksimali *X* vietovės tarmiškumo indekso reikšmės, bet ir čia vyraujantis tarmiškumo indeksas – jis svyruoja maždaug nuo 0,55 iki 0,75. Tai jau liudija apie *X* vietovėje esančią ne tarminę, o tik tarmišką kalbą. Netarmiškasis variantas *X* vietovėje nedominuoja – rutuliukais pažymėti mažiausi tarmiškumo indeksai užfiksuoti tik kelių pateikėjų kalboje.

Didesnės teritorijos tarmiškumas taip pat gali būti matuojamas kaip *X*, *X*₁, *X*₂, *X*₃... vietovių, esančių užsibrėžtame plote, tarmiškumo eksplikacija, nurodant kiekvienos vietovės minimalaus ir maksimalaus tarmiškumo ribas.

7. Išvados. Tradicinės dialektologijos darbuose tarmiškumas apibūdinamas kaip tarminių požymių visuma, o multimodaliosios dialektologijos požiūriu jis tampa tik tam tikra tų požymių realizacijos išraiška. Todėl, aptariant naujuosius tarminius darinius, susiduriama su nevienodu tarmiškumo laipsniu, nes patys ryškiausi tarminiai požymiai iš vartosenos yra „ištrinami“ ar yra virtę nestabiliais (ne visų ir ne visada vartojamais) tarmiškaisiais žymenimis.

Tarmiškumo laipsnis gali būti išmatuojamas. Kaip viena iš galimybių, jį gali parodyti Inoue pasiūlytas kiekybinių įverčių metodas, kuris šio straipsnio autorės interpretuojamas kaip teoriškai galimų ir realiai pavartotų tarminių formų santykis. Kuo tarminių atvejų skaičius procentiškai didesnis, tuo tarmiškesnis vietinis kalbos variantas.

³ Stačiakampė diagrama nubraižyta kompiuterine programa *Gabmap* (plačiau žr. *Gabmap*; Leinonen et al. 2016, 71–83 ir kt.; dar žr. Čepaitienė 2018, 29–32; Mikulėnienė et al. 2019, 65–92 ir kt.).

Siekiant kaip galint objektyvesnio vaizdo, vietovės informantų kalbos tarmiškumas negali būti vertinamas vien tik kaip pastebėtų tarminių atvejų vidurkis. Visais atvejais turi būti nustatomos minimalaus ir maksimalaus tarmiškumo ribos.

Literatūra

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014, Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. Danguolė Mikulėnienė ir Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Briedis, 29–47.

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014¹, Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. Danguolė Mikulėnienė ir Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Briedis, 257–262.

Atkočaitytė Daiva 2002, *Pietų žemaičių raseiniškių prozodija ir vokalizmas (Opera linguistica Lithuanica 2)*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Bacevičiūtė Rima 2004, *Šakių šnektos prozodija ir vokalizmas (Opera linguistica Lithuanica 6)*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Čepaitienė Agnė 2016, Kiekybinis diferencinių tarminių požymių tyrimas: rytų aukštaičių panevėžiškių ir širvintiškių atvejis, *Acta Linguistica Lithuanica* 74, 143–174.

Čepaitienė Agnė 2018, *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*, daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Čepaitienė Agnė 2018¹, Tarminių ypatybių kaita Ramygalos apylinkėse, *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, sud. Rima Bakšienė, Nadiežda Morozova, 44–75.

Čepaitienė Agnė 2019, Pasvalio geolektas: tarminės ypatybės dialektometrijos požiūriu, *Taikomoji kalbotyra* 12, 39–74, <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/183/131>.

Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima 2020, A Quantitative Analysis of the Eastern Aukštaitian Subdialects of the Lithuanian Language, *Scando-Slavica* 65, 1–37, www.gabmap.nl.

Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė 2014, Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai, *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*, sud. Danguolė Mikulėnienė ir Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis ir komentaras (spalvota įklija).

Inoue Fumio 2012, Improvements in the Sociolinguistic Status of Dialects as Observed through Linguistic Landscapes – Utilisation of Google Maps and Google Insights, *Dialectologia* 8, 85–132.

Kardelis Vytautas, Stakutytė Emilija 2015, Iš lietuvių dialektologijos raidos, *Lietuvių kalba* 9, 1-25.

Lapinskas Remigijus 2010, *Pats trumpiausias taikomosios statistikos kursas su R*, Vilnius: Vilniaus universitetas. <http://web.vu.lt/mif/a.reklaite/files/2013/02/2010.01-Pats-trumpiausias-su-R.pdf>.

Leinonen Therese, Çöltekin Çagri, Nerbonne John 2016, Using Gabmap, *Lingua* 178, 71–83.

Leskauskaitė Asta 2004, *Pietų aukštaičių vokalizmo ir prozodijos bruožai (Opera linguistica Lithuanica 4)*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Lietuvių žvejų tarmė Prūsijoje, surašė J. Gerullis ir Chr. Stangas. Serija *Lietuvių kalbos tarmės*, sąs. 1. Kaunas: „Spindulio“ b-vės spaustuvė, 1933.

Litauische Volkslieder und Märchen aus dem Preussischen und dem Russischen Litauen, gesammelt von A. Leskien und K. Brugman, Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner, 1882.

Mikulėnienė Danguolė 2018, *Lietuvių tarmėtyra: genezė, raida ir paradigmniai lūžiai 1: Ikitarmėtyrinis laikotarpis. Lietuvių tarmėtyros pradžia: tarmių skyrimas, tyrimų perspektyvų užuomazgos ir jų tipai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Mikulėnienė Danguolė 2018₁, XXI a. lietuvių tarmėtyros sąvokos: tarminių kalbos variantų periferiškumas ir pereigiškumas, *Prace Bałtystyczne* 7, 133–142.

Mikulėnienė Danguolė 2019, Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų, *Respectus philologicus*, vol. 35(40), 51–62.

Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima, Geržotaitė Laura, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Leskauskaitė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019, *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*, Kolektyvinė studija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Pabrėža Juozas 2017, *Žemaičių kalba ir rašyba*, Šiauliai: Šiaulių universiteto bibliotekos Leidybos skyrius (*Bibliotheca actorum humanitariorum universitatis Saulensis*, knyga Nr. 17).

Pagramančio tarmė. Aprašė P. Jonikas, redaguoja A. Salys. Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisija. Kaunas: „Spindulio“ b-vės spaustuvė, 1939.

Vyniautaitė Simona, 2020, Plungės geolektas regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos požiūriu, *Lietuvių kalba* 14, 1–19, <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviukalba/article/view/298>.

Gauta: 2020-10-06

Priimta: 2020-12-01